

דוד פרישמאן.

ד"ר י. ל. קצנלסון*.)

האם היא מין אירוניה של המקרה? האם הוא מין הלצה אכזרית מאוהן ההלצות התיאטרליות, יגם כמת החיים משתמשת בהן לפעמים, כמו ששמשות בהן הבמות האחרות, כדי להגדיל את הרושם? — עוד לא הדלה מן העתונים שורת המאמרים, אשר התחילו בם לכבוד יובל השבעים ש"ו לפני שלשה או ארבעה שבועות, והנה זה צף ועלה שמו עוד הפעם על עמודי הגליונות, ורק שהנוסח גשתנה קצת. הנה איוו ג'גרטה בת עשר מלים, הנה איוו סאמר בן עשרים שורות, הנה איוו ציונים כתובים באותו הסגנון היבש והמיובש והקר ולקוחים מתוך איוו אנציקלופדיה, ורק שמסביב לשמו הוכיפו עתה גם זר שתור—כי ד"ר קצנלסון זה מת בינתיים. אני מסתכל והוזר ומסתכל באותו הגליון של העתון, והדבר נראה לי זר כל כך, רק אין זה כי הדברים האלה אינם סכוונים כלל אצוני. יוצב אני וכותב מעשה-מכינה טלגרמה של חתומים לבני משפחתו, ופתאם הדבר נעשה לי ברור. קצנלסון איננו עוד, המחבר של "רמ"ה אברים" לקט הפעם את אבריו עצמו והם ירקבו עתה באיוו קבר כבית העולם הקר בפטרונרד. המשורר של "בין אבני השדה" נעשה בעצמו למין אבן דומם על פני השדה..

(* לסלאת שנה למותו של הד"ר י. ל. קצנלסון (כוקי בן יגדו) בכ"ו טבת הננו נוחנים בזה את פירמנו של חברו וידידו דוד פרישמאן, שהדפיס על אדותיו בשבועון העברי "העם", היוצא לאור במוסקבה, מיד כשהגיע אליו השמועה על-דבר מותו.

המערבת.

ועתה הנה יבואו ויחזרו עוד הפעם על כל אותו תד-גריא הידוע, שכבר יודע אותו אצלנו בעל פה כל תינוק, ושכבר היה לא לזרא כל כך. כל עוזר במערכת עתון יבוא עתה עם הידיעות הרבות שלו ויחשב אחד לאחד את כל ספרי המנוח ואת כל מאמריו, הכל כפי שמצא אותם בתוך עפרון-ברוקהויו שלו אות "ק"; אתמול לא ידע את שמו עוד או כמעט שלא ידע. כל כתבן תהיה לו עתה הזכות לכתוב עליו את ה"מסה" או את ה"מטוריה" שלו עם הנקודות ועם הקוים הידועים ועם איוו הקירה עמוקה ועם איוו מלה יסודית ונאה, שיוכל לקבוע אותה בו כמו מסמר. העיקר הוא המלה. למשל כך: "קצנלסון היה משורר החלומות והולם החקירות". או כך: "קצנלסון היה הריאליסטן של האידיאליות". העיקר הוא המלה. ואחר כך ישלח כל נער את הטלגרמה שלו אל עתונו עם הנוסח הידוע, ואחר כך יעשו לו את ההזכרה בכל בתי הכנסיות שיש בהם מקהלה, ואחר כך ידרשו את הדרשות הידועות ואחר כך ייסדו את המוסד על שם קצנלסון ואחר כך יקבצו את הפרוטות— כמו שעשו עם פרוג, כמו שעשו עם שלום-עליכם, כמו שעשו עם פריק... הלא הנוסח קבוע, הלא הדרך סלולה... וזה יהיה קצנלסון? וזה יהיה אותו קצנלסון, שאני ידעתי? —

ואני מחטט עתה באיוו גל של סכתבים ומוציא לי משם סכתב אחד. "יחיד אתה לי — הוא כותב אלי באחד מסכתביו האחרונים — יחיד נשארת לי מכל אוהבי וידידי, שהיו לי בימי חרפי. אחד אחרי אחד הלכו להם. באקשט מת בזרועותי לפני עשתי עשרה שנה, אחריו לפני שנתים ימים הלך היילפרין, עתה גם קאנטור איננו עוד. וכלם הלא היו אנשים מצוינים, יכולתי להתנאות על אהבתם. עתה נשארת לי אתה לבדך. אינני יודע כמה אוהבים לך סכדעדי — הן כמה שנים לא היינו יחד, אבל ראה הנהרתיך, שמרני, ידידי! מן אעובך מתר, ואו תצעק ולא

אענך... זקן אנכי, זקן ורפה כח, מכתפותי ולמעלה עוד ארמוזד שולט בקרבי, ראשי עוד חושב מהשבות וימיני מושכת בעט סופרים, אבל מכתפותי ולמטה תקפני אחרימן. הפודגרא שמה בסד רגלי ובלבי קננה הצפרדע... את המות לא אירא, אבל יו הואיל אחרימן לתת לי ארבה שלש שנים, — רק שלש שנים, למען אוכל לכלות את אשר קחלותי. היא ידעת, ידידי, כי כל ימי היותי דומה לאשה מעוברת שכרסה בין שניה, אבל אין לה פנאי לדרת... ראשי היה תמיד מלא מחשבות, עד כי גכון היה בכל רגע להפקע, אבל אגום הייתי לרוץ כל היום בשוקים וברחובות בשביל אגורת כסף וככר לחם. קויתי תמיד: הנה יבואו ימי הוקנה ויונח לי, ואז אעשה גם אנכי לביתי. אבל אנכי קלקלתי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, והנני אגום גם היום לכתת את רגלי הכבודות על שלבי פטרוגורד. ורק עתה, כאשר תקפחני האינפלואנצה, מצאתי לי פנאי לכתוב כך ולהדאיב את נפשך בקינים והגה והי... מלח לי, יחידי!"

רק-אל שלש שנים התפרד, למען יוכל לכלות את אשר החל, והן לא ניתנו לו, וגם הימים המעטים אשר ניתנו לו עוד, לא לעבודתו יכול להשתמש בהם, אשר בה היתה תלויה כל נשמתו, כי אם כתת גם בהם את רגליו הכבודות על שלבי פטרוגורד לבקר את חוליו והיה רק כל היום בשוקים וברחובות בשביל אגורת כסף וככר לחם... התוכלנה כל המליצות, אשר ישמיעו אותנו עתה אחרי מותו, למחות את העובדה הזאת? ואם בנתר יכבסו עתה את הכתם הזה, היוכלו להשמידו?

ולכן לא על קצנלסון אדבר פה בעצם ועל אשר היה לנו, לא אכתוב כדל אותה ה"סטודיה" הידועה, המקובלה עתה כל כך, כדי לקבוע את האישיות שלו בתור גשמה פיוטית רכה מעבר מזה ובתור אדם מדעי שאין דומה לו מעבר מזה. לא אדבר אפילו על היותר נפלא ויותר גדול שבו, על קצנלסון בתור אדם, מי אשר לא ידע אותו, לא

יבין את זה לעולם. עד כמה שהיה גדול בתור סופר, בתור חושב מחשבות, בתור חוקר — בתור אדם הן היה גדול מזה אלפי פעמים, האדם שבו האפיל את כל אלה. מונח לפני איזה סכתב מסנו, שבו הוא כותב: „האמנם לא תחפוץ לבוא הנה ולהתראות אתי פנים?... חושב אנכי להדפיס ספור פתוי היהודים בספרד לפני הגרשם משם, אף כי לא כליתי אותו. בוא הנה וכתוב גם אתה. אמור ל... אם אתה רואה אותו, כי יבוא גם הוא הנה... חומר רב יש לי בשבילו, אמור גם לכיארליק ולכל היהודים שבאודיסה, שיבואו הנה. אנכי אקבלם בסבר פנים יפות, ורק טהי יאנסו לשתות בלי סוקר, ולפעמים יאנסו לשבת בחדר שלא הוסק תנורו, אבל לזכרים כאלה מי ישם לב. מעט פואיזיה תמתיק את הטהי ותחמם את הגוף". לא, על כל אלה לא אדבר פה. אני אדבר רק על ד"ר יהודה ליב קצנלסון, עם הכנאי הספרותי בוקי בן יגלי ועל מה שאדם זה היה יכול להיות בשביל כל עם היהודים — לו רק נתנו אותו להיות. וזאת אשר איזה רגש של בושה בפני קצנלסון עצמו סנע אותו מלהנידה כל הימים אשר היו עיניו פקוחות, אותה אגיד הפעם: אין אני יודע בין כל סופרינו עוד אחר, אשר היה יכול לתת לעמו המון אוצרות רבים ויקרים כמנהו: רגילים אצלנו לומר אחרי מפתו של אדם: אברה שאינה חוזרת. לצערי כבר נמחקה צורתה של מיטרא זו, כצורתה של מטבע ישנה. אי אצלנו אדם. מת שלא הכריזו עליו כך? ולכן אין המלים עושות רושם עוד. אולם אנכי הייתי רוצה, שמלים אלו תהיינה חדשה עוד לגמרי, כיום יציאתן מבית הטביעה שלהן, כדי שיבין הקורא מה שאני חושב בזה. קצנלסון שני אי אפילו עתה בשום אופן שיהיה לנו. משורר גדול כי ימות, והיתה לנו התקוה, כי באיזה עדיית קיר כבר יושב איש צעיר לכן-פנים וחולם שם את חלומותיו ומנסה לתת לחלומותיו צורה, וכוכב חדש יתגלה אלינו מהרה,

יהיה עתה קץ כל הדברים האלה? מי יכתבם לנו עתה? — כמין צמרמורת אוחזת בי, כשאני נזכר בזה.

ועתה הנה זה יבואו ודרשות ידרשו, ומוסרנות ייסדו ו"הוי ואבוי" יזעקו, ו"חבל" יאמרו, "כי הבן הנדול של אומתו איננו עוד", ועל התחיה ידברו ועל התנור הנדול אשר בו יאפו עם, כאשר יאפה הלחם, והחלטות יחליטו ויאמרו כי הנה בא מועד לעשות דבר — עתה, כשאין עוד לזה בעולמנו. איה היו עד כה? מה עשו עד כה? מה עשו בכלל, שהכחות הבונים אומה ועתידה של אומה באמת יהיו מובאים אל התכלית הדרושה כמשפט ולא יבלו נשמה עשירה וחיים עשירים לבטלה? — עתה הנה ירחצו את ידיהם על העגלה הערוסה ויאמרו: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו, כפר לעסך ישראל!"

אחר היה אשר אהב את קצנלסון זה כנפשו והוקיר אותו יותר מנפשו, כי ידע את הכחות הנפלאים, אשר יהיו טמונים באדם זה והאחד הזה — ד"ר י. ל. קאנטור היה שמו — כתב אלי פעם אחת "הידעת את אשר הייתי עושה, אלו הייתי אדם עשיר? לא, תלילה, לזו'ה הייתי סחויק לי בתיאטרון המאריני, ולא, תלילה, אפילו אותו לוקסוס הייתי מרשה לי להתחייק לי קולוניה בארצנו, אלא בית הייתי בונה ואת היציע האמצעית הייתי גותן לקצנלסון שלנו והייתי נוטל עליו את כל צרכיו — אלהים הוא היודע כי לא רבים הם מנשוא — כדי שישב על התורה ועל העבודה יום ולילה ויכתוב לנו את כל זה, שהרבה כל כך לדבר בו באונינו. בטוח אני, כי באיזה זמן מן הומונים היה גם שמי נוצץ באותיות זהב על יד השם קצנלסון".

אדם גדול ומצוין כי ילך סמנו, והיחה לנו הנחמה, כי הצרה הנדולה שלנו, אשר אין דומה לה, תרקע לנו בדממה על האבנים אישיות הרשה גדולה ומצוינה, ואפשר שתהא גדולה ומצוינה גם מן ההולכת לפנינו, מאחרי שגם צרתנו הולכת הלוך נגדולה. אבל קצנלסון כי ימות — למה זה נשלה את גפשונו? בשנת 1917 לא יעלה ולא יצמח עוד איש יהודי, שיחא בקי בכל חררי התורה, בכבלי וירושלמי וכל הפוסקים, ויחד עם זה תהיינה לו כל אותן הידיעות החיצוניות הנפלאות, שהביאו אדם כנוירחוב להשתומם להן, וחוק מהן יהיה לו אותו השביל הישר ואותה הלשון הנפלאה ואותו הכח להיות דורש דוקא את האמת ואותו הכשרון להרצות לפנינו את אשר עלה בידו ואותה רוח השירה כדי לתת נשמה בכל הנאמר. לא, גם בזה, שתהיינה כל המדות האלה אצל אדם אחד בבת אחת, אינו פתרחש שתי פעמים אצל אומה קטנה במונו, ומה גם כימינו, בשעה שה"לימוד" בכלל כבר הולך ונוסס!

וכמין צמרמורת אוחזת אותי, כשאני נזכר באותה השערוריה: כי אותם הכחות העצומים היכו לטמיון ולא הוציאו מהם את התועלת, שהיו יכולים להוציא מהם וכי אומה כפוית טובה נתנה לאדם כזה להיות הולך במשך שלשים וארבעים שנה לבקר חולים 14 שעות בכל יום, עלה וירוד, עלה וירוד על שלבי פטרוגרד — דבר אשר כותב-רצפטים אחר כמקומו היה יכול גם הוא לעשותו — ונותרו לו רק שתיים-שלוש שעות בלילה בשביל עבודתו בעצם, בשביל מטרת חייו הקדושה. כמו לגאולה היה מתכה בכל פעם אל היום, אשר היה יושב על המשמר בבית-החולים האלכסנדרוני, כי שם בחרו שלו, כשלא היו לו מפריעים גדולים ביחוד היה יכול לעבור קצת ולכתוב. במה פעמים ישבתי עמו באותו החדר הקטן, והוא בעינים מאירות דבר באוני על דברים לעשרות אשר כתב ועל דברים למאות אשר יכתוב ועל מחשבות לאדמים אשר עלו לפניו. מה